

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

IZBORI KAKVE (JOŠ) NE POZNAJEMO

Analiza izbornog procesa u Srbiji od 4. marta 2020. godine

Dijalog o izborima: Poboľšanjem izbornih uslova do kvalitetnijeg izbornog procesa u Srbiji

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

Prvih 12 dana kampanje: potpisi, skromna kampanja i isčekivanje epidemije

Okruženje

Emotivni narativ, tenzije i nedostatak komunikacije ključnih političkih aktera, kao i dugotrajni građanski protesti (poznati pod simboličnim nazivom „1 od 5 miliona“, do momenta istupanja ove organizacije iz protesta), nezadovoljstvo stanjem demokratije i izbornim uslovima, a posebno nezadovoljstvo radom parlamenta usled kršenja poslovnika i zakona, rezultirali su opredeljenjem velikog dela opozicije, najpre, na bojkot rada Narodne skupštine, a zatim i na bojkot izbora. **Dugoročni bojkot parlamenta kao vid političke borbe postepeno je prenet i u druge oblasti političkih procesa, pa je raspisivanje izbora dočekano uz kampanju bojkota parlamentarnih izbora koja je formalno počela usvajanjem Deklaracije o bojkotu parlamentarnih izbora 01. februara 2020. godine.** Prividno jedinstvo opozicionih stranaka i pokreta postepeno je počelo da se urušava i pre raspisivanja izbora: krajem januara, predstavnici udruženja „1 od 5 miliona“, koji su predvodili građanske proteste, najavili su izlazak na izbore zbog „izneveravanja ideje bojkota“. Osim toga, opozicioni blok nije mogao da postigne jedinstveni stav o bojkotu izbora na lokalnom nivou, pa su tako Saša Paunović, predsednik opštine Paraćin, Nebojša Zelenović, gradonačelnik Šapca i Milan Stamatović, predsednik opštine Čajetina, uprkos protivljenju velikog dela opozicije, doneli odluke da učestvuju na lokalnim izborima u svojim lokalnim samoupravama.

Narodna skupština je 09. februara usvojila niz izmena i dopuna Zakona o izboru narodnih poslanika i Zakona o lokalnim izborima, neke od njih protivno preporukama i CeSID-a i ekspertske zajednice u širem smislu, tako da će ovi izbori biti dočekani sa značajno drugačijim pravilima: (1) smanjen je cenzus sa 5% na 3%, (2) izmenjena su pravila o roku za održavanje lokalnih izbora, (3) izmenjena su pravila za učešće stranaka nacionalnih manjina u izbornom procesu i način raspodele mandata manjinskim listama i (4) podignute su kvote za učešće manje zastupljenog pola na izbornim listama (među svakih pet kandidata na izbornoj listi, dva moraju biti pripadnika manje zastupljenog pola). Osim toga, nešto ranije, izmenjeni su i zakoni o Agenciji za borbu protiv korupcije, o finansiranju političkih aktivnosti i o javnim preduzećima, kako bi, između ostalog, pojam funkcionerske kampanje bio preciznije određen i definisan. I u ovim slučajevima, nije usvojen najveći deo predloga koji je potekao od civilnog društva. Konačno, ovo su prvi izbori od 2000. godine (kada je propisana ova obaveza) u kojima Srbija ima formiran Nadzorni odbor za praćenje izbora. Od imenovanja članova Nadzornog odbora 23. decembra, ne postoje informacije o bilo kakvom delovanju ovog tela.

Akteri

Do momenta donošenja Rešenja o prekidu svih izbornih radnji, **izborna kampanja je trajala 12 dana i za to vreme je proglašeno devet (9) izbornih lista**. Od devet proglašениh lista, dvema je utvrđen položaj stranke ili koalicije stranaka nacionalnih manjina. Za 12 dana

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

izborne kampanje za parlamentarne izbore, prikupljeno je **136.986** pravno valjanih potpisa građana Srbije za ukupno **2.018** kandidata za poslanike, od čega je trećinu svih potpisa prikupila jedna lista – Aleksandar Vučić – Za našu decu (**45.320**). Prvih šest izbornih učesnika podnelo je liste sa po 250 kandidata, UDS je kandidovao 238, Zavetnici 194, a lista Akademik Muamer Zukorlić 86 kandidata. **Svi do sada proglašeni izborni učesnici ispoštovali su nove kvote za pripadnike manje zastupljenog pola**, pa se na svakoj listi među pet kandidata nalaze najmanje po dve predstavnice ženskog pola: po **40%** žena nalazi se na listama Zavetnika i Akademika Muamera Zukorlića, po **41%** u slučaju UDS i POKS, po **43%** u slučaju SNS, SPS-JS i SVM, **44%** u slučaju SRS, a najviše, **49%** žena, nalazi se na listi Aleksandra Šapića. Kada je reč o starosnoj strukturi kandidata, prosečna starost kandidata je **45 godina**, pri čemu najstariji kandidat ima 91 godinu (na listi SPS-JS), a najmlađi 19 (na listi UDS). Više od 300 kandidata (**307**) pripada kategoriji mladih (do 30 godina), što čini oko 15% svih kandidata. Najviše mladih prisutno je na listi Zavetnika – 46 od 194, odnosno 23.7%, a sledi lista Aleksandra Šapića – 54 od 250, odnosno 21.6%. Najmanje mladih kandidovano je na listama SPS-JS, 9.6%, odnosno SRS, 11.2%. **Usled širenja virusa Covid-19, svi izborni učesnici su obustavili izborne aktivnosti i organizaciju javnih skupova.**

Mediji

U periodu od 04. marta do 15. marta REM je objavio dva preseka ukupno emitovanog vremena predizbornog programa. Vršen je monitoring radio i televizijskih emitera. U pomenutom periodu nijedna od proglašениh izbornih lista nije emitovala oglasne izborne poruke, dok je **42,01% ukupnog vremena predizbornog programa emitovano na televiziji N1**. Zatim slede, Nova S – 13,24%, Happy TV – 8,43%, TV B92 – 6,63% i RTV Pink sa 6,34%. Javni medijski servisi Vojvodine i Srbije se nalaze na šestom i sedmom mestu, i na njima je emitovano 6,21% i 5,43% ukupnog emitovanog vremena predizbornog programa. REM je objavio statistiku zastupljenosti učesnika predizborne kampanje za sledeće radio i televizijske emitere: RTS 1, RTS 2, RTV 1, RTV 2, Radio Beograd, Radio Novi Sad, N1, Nova S, Prva TV, TV B92, Happy TV i RTV Pink. **Na svim emiterima koji poseduju nacionalnu frekvenciju predstavnici proglašениh izbornih lista predstavnika vlasti su bili najzastupljeniji** (na RTV 2 najzastupljenija je bila lista Savez vojvođanskih Mađara – Ištvan Pastor, dok je na ostalim emiterima sa nacionalnom frekvencijom najzastupljenija bila lista Aleksandar Vučić – Za našu decu). **Na televizijama Nova S i N1 koje su stavljene pod nadzor tokom predizborne kampanje najzastupljenija je bila lista Ujedinjena demokratska Srbija**. U ovom periodu nije bilo plaćenog izbornog oglašavanja. Ovakvi nalazi nam ukazuju na postojanje **neravnopravnosti izbornih učesnika oličeno kroz medijsku pristrasnost vladajućoj stranci**, pri čemu u ovo vreme nije ni računato pojavljivanje političara u ulozi javnih funkcionera. Da je taj podatak uključen, nalazi bi bili višestruko lošiji.

S druge strane, kada je reč o institucijama koje uređuju izbornu komunikaciju, Regulatorno telo za elektronske medije (REM) je u periodu od 20. januara do 14. februara 2020. godine ponovo radilo u smanjenom sastavu da bi Odbor za informisanje i kulturu NSRS 11. februara 2020. godine predstavio nove kandidate za članove Saveta REM-a. Predloženi su Biljana Ratković-Njegovan (predlog DNV), Višnja Arandelović (predlog UNS), Slobodan Cvejić i Slaviša Grujić (predlog resornog odbora Skupštine Vojvodine). **NSRS je 14. februara i izabrala dva nedostajuća člana: Slobodana Cvejića i Višnju Arandelović**. Ovaj izbor pratilo je određeno nezadovoljstvo dela stručne javnosti kod koje je preovladavao stav da izbor novih članova predstavlja puko ispunjavanje obaveze utvrđene u završnoj rundi dijaloga

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

vlasti i opozicije o unapređenju izbornih uslova u Srbiji, te da se o suštinskim promenama u radu ovog tela ne može govoriti. Na drugoj strani, CeSID je bio stava da se, makar na prvom koraku, može pružiti podrška novoizabranim članovima jer su njihove biografije upućivale na takav zaključak. U polju monitoringa medija, **REM je usvojio nacrt Plana praćenja programa pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje za republičke, pokrajinske i lokalne izbore, koji podrazumeva 24-časovni monitoring programa javnih medijskih servisa (RTS1, RTS2, RTV1, RTV2, Radio Beograd 1 i Radio Novi Sad) i komercijalnih pružalaca medijskih usluga, televizija sa nacionalnim pokrivanjem, uz mogućnost vršenja periodičnog nadzora ostalih pružalaca usluga televizije.** Na osnovu navedenog na 214. redovnoj sednici Saveta doneta je odluka o stavljanju pod nadzor tokom predizborne kampanje televizija N1 i Nova S. Osim toga, REM je doneo Preporuku komercijalnim pružiocima medijskih usluga o obezbeđivanju zastupljenosti bez diskriminacije u toku predizborne kampanje registrovanih političkih stranaka, koalicija i kandidata. **Odluka REM-a da umesto pravilnika donese preporuku i na taj način oslobodi komercijalne pružaoce medijskih usluga poštovanja obavezujućih pravila za izveštavanje tokom predizborne kampanje je naišla na oprečne stavove javnosti u kojoj je preovladavao stav da je propuštena prilika da se donošenjem obavezujućih pravila REM obaveže da detaljnije nadzire rad privatnih emitera u vreme predizborne kampanje.** Ovakav stav je delio i CeSID verujući da je od zajedničkog interesa bilo da se vrši kontrola i nad radom privatnih medija jer je njihov uticaj, posebno televizija, veoma veliki.

Izborna administracija

Republička izborna komisija dočekala je izbore spremna, s obzirom da su pre raspisivanja izbora već usvojene neke važne odluke i rešenja, objavljeni su obrasci namenjeni izbornim učesnicima, a danom proglašenja izbora, objavljeni su i rokovnik izbornih radnji i uputstvo za sprovođenje izbora. Shodno rešenju o prekidu izbornih radnji, RIK će na prvoj sednici posle ukidanja vanrednog stanja usvojiti novi rokovnik izbornih radnji. Prethodno je RIK sproveo niz obuka za instruktore za rad u stalnom i proširenom sastavu biračkih odbora, što je prvi put da se obuke sprovode na ovakav način: **po podacima RIK-a od 04. marta, obučeno je više od 500 instruktora za rad u stalnom sastavu, a instruktori su obučili preko 50.000 lica za rad u stalnom sastavu u 161 jedinici lokalne samouprave, dok je obuku instruktora za rad u proširenom sastavu BO uspešno završilo 235 kandidata.** Najavljeno je i da će po prvi put biti omogućeno online uživo prenošenje svih sednica Republičke izborne komisije što se i desilo. RIK je usvojio set preporuka CeSID-a i civilnog društva da se posmatračkim misijama omogući lakše dobijanje akreditacija kao i da se proces akreditacija ne vezuje za konkretno biračko mesto već za opštinu ili grad.

Finansiranje

Agencija za borbu protiv korupcije najavila je posmatranje izborne kampanje primenom metodologije terenskog prikupljanja podataka u vezi sa aktivnostima političkih subjekata u izornoj kampanji, putem audio i video zapisa, fotografija u elektronskom formatu i prikupljenih primeraka izbornog materijala. Ovaj organ nije još uvek objavio nijednu odluku niti rešenje povezano sa izbornom kampanjom, odnosno potencijalnim kršenjem pravila čime se nastavlja negativna praksa slabog i pasivnog pristupa koju smo videli i u ranijim ciklusima. **Važna**

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

CENTAR ZA SLOBODNE IZBORE I DEMOKRATIJU
CENTER FOR FREE ELECTIONS AND DEMOCRACY

preporuka civilnog društva tokom čitavog trajanja dijaloga je bila promena praksi u ponašanju i delovanju ključnih kontrolnih institucija.

Prekidanje izbornih radnji

Odluku o vanrednom stanju doneli su predsednik Republike, predsednica Vlade i predsednica Narodne skupštine Republike Srbije, s obzirom da se (osporavanim) tumačenjem tadašnje Uredbe o merama za vreme vanrednog stanja došlo do zaključka da Narodna skupština ne može da se sastane, odnosno da odlučuje i proglašava vanredno stanje u skladu sa ustavnim ovlašćenjem. Propratnim uredbama i podzakonskim aktima, propisane su mere kojima se odstupa od Ustavom zajemčenih ljudskih i manjinskih prava (formalnoppravno u skladu sa zakonodavnim okvirom), uključujući tu i postepeno pooštavanje mera ograničavanja kretanja, rada i javnih okupljanja. U takvim okolnostima, **izbori koji su raspisani 04. marta i zakazani za 26. april 2020. godine prekinuti su rešenjem Republičke izborne komisije od 16. marta 2020. godine.** Istim dokumentom definisano je da će ono biti na snazi sve dok važi Odluka o proglašenju vanrednog stanja, odnosno da će novi rokovi za vršenje izbornih radnji biti utvrđeni u skladu sa vremenom nastavka sprovođenja izbornih radnji, počev od dana prestanka vanrednog stanja, posebnim aktom RIK-a. U praksi, to je trebalo da znači da će se od momenta donošenja rešenja RIK-a (odmah nakon završetka vanrednog stanja) izborni proces nastaviti od onog trenutka kada je prekinut i da će u skladu sa tim izbori biti održani nakon 41 dana, kako bi se ispoštovalo prethodno propisano trajanje kampanje, tj. izbornog procesa.

Četvrtog maja, posle sastanka državnog vrha sa predstavnicima stranaka i pokreta koji učestvuju na izborima, doneta je odluka da novi dan za glasanje bude 21. jun. Vanredno stanje je ukinuto 06. maja a odlukom je definisano da će izborna administracija nastaviti izborne radnje od 11. maja što je bio dogovor posle sastanka državnog vrha i političkih stranaka i pokreta.

„Kampanja van kampanje“

Akteri i tematski okvir za vreme vanrednog stanja

Covid-19 je bio centralna tema u prvih 12 dana kampanje, bez obzira što je lokalna transmisija ovog virusa usledila kasnije u odnosu na prvi „uvezeni“ slučaj. Ipak, to je bilo očekivano jer je na dan proglašenja vanrednog stanja bilo 48 zaraženih. Teme o kojima se govorilo u potpunosti su izvučene iz izbornog konteksta i preusmerene na ovu temu, odnosno na bezbednost građana i zdravstvo. Nakon raspisivanja vanrednog stanja, odvijala su se dva procesa: prvi je velika zabrinutost koja je u prvim nedeljama gotovo suspendovala sve stranačke aktivnosti i kritiku istih, dok je drugi nastupio s prvim naznakama držanja kontrole nad čitavom situacijom. Taj drugi period karakteriše vrlo teško razlikovanje stranačkih od državnih aktivnosti kod SNS i A. Vučića, opozicione kritike usvojenih mera (posebno

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

CENTAR ZA SLOBODNE IZBORE I DEMOKRATIJU
CENTER FOR FREE ELECTIONS AND DEMOCRACY

onih koje su usmerene na starije od 65 godina) i ekonomija odnosno ekonomske mere pomoći privredi i građanima. Istovremeno, opozicija se našla u veoma nezgodnoj situaciji, u kojoj je postala još manje vidljiva i prisutna nego inače – što je posledica direktne usmerenosti javnosti na rad i aktivnosti Vlade, čestih obraćanja javnosti predstavnika vlasti, zaokupljenosti temom virusa i realnom nemogućnošću da se u prvi plan kandiduju potencijalni programi i planovi za budućnost. Opozicija (i ona koja izlazi na izbore i ona koja bojkotuje) svoje javne istupe kontekstuirala je u skladu sa postojećim okolnostima i usmerila je delovanje na kritiku vlasti - posebno zbog načina raspisivanja vanrednog stanja, dodatnog urušavanja parlamenta, pojačane personalizacije odlučivanja i paketa mera kojim su se ograničile sloboda kretanja i okupljanja. Iako se „izašlo“ iz izborne kampanje, određena vrsta „obračuna“ vlasti i opozicije nastavila se i tokom vanrednog stanja. Konačno, dodatna specifičnost prvog dela kampanje je i izostanak većeg broja uličnih akcija i direktnog kontakta izbornih učesnika sa građanima, što je takođe posledica pooštavanja zabrane okupljanja i kretanja.

I pored najave velikih javnih skupova i mitinga u okviru izborne kampanje, usled širenja virusa Covid-19, Srpska napredna stranka otkazala je sve događaje i u zatvorenom i na otvorenom prostoru do kraja aprila, a isto je učinila i Socijalistička partija Srbije. Sve te odluke su nastavile da važe i početkom maja. Drugi izborni učesnici, koji su liste predali u narednih nekoliko dana oficijelne kampanje, praktično nisu ni imali vremena ni mogućnosti za organizaciju i sprovođenje aktivnosti u okviru kampanje, uz jasno opredeljenje da takve aktivnosti ni ne treba sprovoditi dok se situacija sa pandemijom ne stavi pod kontrolu. I paralelna kampanja bojkota izbora zaustavljena je na neodređeno. **Iako nije bilo javnih skupova/mitinga, kampanja je zapravo započela u sivoj zoni, bez obzira na dugoročni dijalog u kome se insistiralo da se funkcionerska kampanja u potpunosti izbegne.** Tako su na događajima koji nisu u vezi sa izborima korišćeni stranački slogani i političke poruke, uz indirektno promovisanje Srpske napredne stranke i njenog programa.¹ Snažne kritike za funkcionersku kampanju upućene su vladajućoj stranci i njenim funkcionerima i u toku vanrednog stanja, nakon što su prekinute izborne radnje (posebno predsedniku Republike, A. Vučiću). Iako formalnopravno posmatrano u slučaju vanrednog stanja ne možemo govoriti o izornoj kampanji, čini se da se nastavlja zamaglivanje, odnosno nedovoljno jasna razdvojenost pozicija sa kojih se kandidati ili nosioci lista obraćaju javnosti.

Politički život za vreme vanrednog stanja

Posle prvih nekoliko dana u kojima je dominantno raspoloženje građana bila [zabrinutost](#) (prema CeSID-ovom istraživanju skoro svaki treći građanin se tako osećao), usledio je period u kome se u javnosti, sem zdravstvenog aspekta, diskutovalo i o drugim aspektima virusa Covid-19 a od čega su dva najvažnija: politički i ekonomski aspekt. Ovde ćemo se zadržati na prvom, političkom aspektu, uz dodatak da je [biznis istraživanje](#) koje je CeSID sproveo početkom aprila pokazalo da su preduzeća, uglavnom, zadovoljna predloženim merama, ali da izražavaju skepsu za realističnost njihove implementacije. Činjenica da odluku o proglašenju nije doneo parlament, iako Ustav RS prepoznaje i drugi (u praksi iskorišćeni) način, izazvala je dosta negativnih reakcija stručne javnosti, a posebno, one opozicione.

¹ Primera radi, 05. marta, na postavljanju kamena temeljca povodom izgradnje fabrike "Barry Callebaut", gradonačelnik Novog Sada, Miloš Vučević, izjavio je: "Upravo takve investicije omogućavaju besplatne vrtiće, udžbenike, nove autobuse i to je pobeda za budućnost naše dece." (<https://bit.ly/357oOx8>)

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

Objašnjenje da nije bilo uslova je delimično imalo smisla u momentu proglašenja vanrednog stanja, ali je opravdano pitanje zašto parlament u neko skorije vreme, po ugledu na evropske, nije pronašao način kako da zaseda u izmenjenim okolnostima. Na taj način su proizvedene tri krupne negativne posledice: (1) izvršna vlast je radila bez kontrole od strane parlamenta, (2) donete odluke/mere nisu imale dodatni legitimitet njihovim usvajanjem u parlamentu i (3) onemogućen je jedini institucionalni način da opozicija predstavi svoju političku poziciju. Paralelno ili iza izmeštanja čitave moći iz parlamenta u izvršnu vlast, ugrožen je još jedan važan postulat demokratije kada je uhapšena novinarka portala Nova.rs, Ana Lalić, zbog kritičkog teksta o radu jedne važne zdravstvene institucije. Prva faza borbe Srbije sa Covid-19 je obeležena i čestim koketiranjem vladajućih stranaka sa promenom međunarodne paradigme i osnaživanjem političkih i ekonomskih veza sa Kinom.

Mediji

Analizu sadržaja elektronskih medija CeSID je sproveo u periodu od 1. januara 2020. do 24. aprila 2020. Obuhvaćeni su nacionalni mediji, a analizirano je 600 priloga, tekstova i članaka o temama koje su povezane sa izborima, kampanjom, izbornim učesnicima i institucijama kao što su RIK, REM, MDULS, NSRS, Agencija za borbu protiv korupcije, Nadzorni odbor. Monitoring je istakao izborne učesnike kao najčešću izbornu temu (284 priloga), dok je izbornoj kampanji bilo posvećeno 137 priloga. Najveći broj priloga koji su se ticali izbora objavljen je u novinama Danas (109 priloga), dok se na drugom i trećem mestu nalaze Večernje novosti (75 priloga) i Blic (63 priloga). **U toku februara izborni uslovi su bili tema koja je zauzimala najviše prostora inspirisana javnom raspravom o izmenama i dopunama Zakona o izboru narodnih poslanika i Zakona o lokalnim izborima.** Republička izborna komisija je u toku izborne kampanje bila glavni subjekt 14 medijskih priloga koji su uglavnom bili neutralnog tona. Razgovor o izbornim uslovima je ponovo oživeo sa proglašenjem vanrednog stanja, te se shodno tome u drugoj polovini marta i aprilu najveći broj medijskih priloga bavio specifičnim izbornim okolnostima izazvanim pandemijom Covid-19 i potencijalnim novim datumom održavanja izbora. **Ukupno gledano predstavnici vladajućih stranaka bili su prisutni u 64% priloga koji su govorili o izbornim učesnicima.** Ton priloga je u većini slučajeva bio ili neutralan ili je pozitivno govorio vlasti. Prilozi koji su bili bliski opoziciji (opozicija je ili bila prezastupljena ili je otvoreno favorizovana) u više od polovine slučajeva objavljeni su u Danas-u. Sa druge strane najveći broj priloga u kojima je vlast ili bila prezastupljena ili je bila otvoreno favorizovana objavljen je u Dnevniku i Informeru. Za vreme vanrednog stanja sve predizborne aktivnosti su zaustavljene, pa je samim tim i izveštavanje medija u prvi plan izbacilo informisanje o aktuelnoj pandemiji. Bez dileme, **u drugoj polovini marta i tokom aprila većina medijskog prostora bila je rezervisana za predstavnike vlasti gde treba posebno istaći česta obraćanja političkih aktera u redovnim i vanrednim programima vezanim za aktuelnu zdravstvenu krizu, kao i konferencije za novinare na kojima su govorili.** Treba istaći da je polarizovanost medija uočena i na ovim konferencijama.

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

CENTAR ZA SLOBODNE IZBORE I DEMOKRATIJU
CENTER FOR FREE ELECTIONS AND DEMOCRACY

Kampanja u hibridnom režimu

Novo okruženje

Predstojeće parlamentarne, pokrajinske i lokalne izbore građani Srbije dočekaće u veoma specifičnim okolnostima, **prouzrokovanim globalnom pandemijom virusa Covid-19 sa jedne strane**, odnosno **polarizacijom političke scene i emotivnim narativom, s druge strane**. Izborni proces, u tom trenutku opterećen najavljenim bojkotom dela opozicije, manjkom komunikacije između najvažnijih političkih aktera i dubokom polarizacijom u društvu, započet je i prekinut usled proglašenja vanrednog stanja na teritoriji Srbije 15. marta 2020. godine, 12 dana nakon raspisivanja izbora. Ovo je prvi put za 30 godina višestranačja u Srbiji da je neki izborni proces prekinut. Zakazani izbori za 21. jun će biti prvi parlamentarni izbori od 1990. godine koji će se organizovati tokom leta, a građani Srbije su i inače samo jednom glasali tokom juna i to 2004. godine na oba kruga predsedničkih izbora. Istovremeno, uoči nastavka kampanje, **Freedom Haus (Freedom House) je objavio izveštaj u kome je Srbiju po prvi put posle 2003. godine svrstao u hibridne režime**, a ne u demokratske režime odnosno u polu-konsolidovane demokratije kako je to bila ranija praksa. To, zapravo, znači da postoji politička kompeticija i minimalni uslovi za izbore, ali da izborni uslovi nisu ravnopravni kao i da postoji zloupotreba institucija.

Okruženje u kome se dočekuje nastavak kampanje obeleženo je izrazitom tenzijom, u nekim aspektima i većom nego početkom godine, kako između političkih aktera, tako i između građana. Nezadovoljstvo merama izvršne vlasti i generalno nezadovoljstvo vlašću najpre se reflektovalo kroz proteste građana lupanjem u šerpe na terasama (inicijativa je potekla od različitih političkih organizacija i pojedinaca), da bi iza toga usledila neproporcionalna reakcija druge strane² kroz organizaciju kontra-protesta na krovovima zgrada, uz baklje, navijački folklor i ugrožavanje javnog reda i mira. Ostala su otvorena i pitanja da li se radilo o grupama koje uopšte nisu ni imale dozvolu za kretanje u vreme policijskog časa. Situacija se dodatno iskomplikovala kada su pojedinci organizovali takva okupljanja u blizini stana u kome živi porodica opozicionog lidera D. Đilasa, izlažući na taj način čitavu porodicu neprijatnim i uznemirujućim porukama. Sledeće večer su se na istom mestu okupili opozicioni lideri i građani kako bi pružili podršku D. Đilasi i skup je prošao bez incidenata, ali je došlo do kršenja policijskog časa. Do lakših incidenata je došlo i prilikom protestnog okupljanja opozicionih lidera ispred NSRS, u danu kada je ta institucija počela sa radom. Incidenti su preneti i u samu zgradu parlamenta kada je opozicioni lider B. Obradović izbačen iz plenum sale, na zasedanju od 07. maja, usled kršenja poslovnika, korišćenja pištaljke i prilaženja predsednici NSRS. Tenzije se nastavljaju i u periodu 08-10. maj, kada najpre dolazi do fizičkog incidenta i napada poslanika B. Obradovića na poslanike i funkcionere

² Navodimo „druga strana“ jer je SNS oficijelno saopštila da se ne radi o stranačkoj organizaciji, ali su dostupne činjenice ukazivale da postoje brojni razlozi za sumnju, između ostalog, funkcioner SNS i narodni poslanik V. Đukanović je i sam bio deo grupe koja je palila baklje na krovovima.

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

SNS (ispred parlamenta), da bi se za vikend na istom mestu ušlo u štrajk glađu: prvo su krenula dva opoziciona poslanika (M. Ševarlić i B. Obradović), a potom su se u kontra-reakciji njima pridružila i dva poslanika vladajuće stranke (A. Martinović i S. Božić).

U pogledu zakonske regulative, Vlada Srbije je na sednici od 05. maja usvojila Predlog zakona o izmeni Zakona o izboru narodnih poslanika, kao i Predlog zakona o izmeni Zakona o lokalnim izborima. **Predložene izmene predviđaju da će u svim gradovima i opštinama potpise birača kojima podržavaju izborne liste za parlamentarne i lokalne izbore moći pored javnih beležnika da overavaju i gradske, odnosno opštinske uprave što je jedna od mera koja treba da smanji rizike od Covid-19.** Za očekivati je da će se menjati i ostali propisi, prevashodno podzakonska akta koja priprema RIK, s ciljem stvaranja uslova za bezbedno održavanje izbora.

Prva sednica parlamenta za vreme vanrednog stanja održana je 28. aprila a opozicioni poslanici koji su odranije bojkotovali parlament se nisu pojavili ni ovoga puta, iako je bilo evidentno da ta odluka nije bila doneta ni lako ni na zadovoljstvo svih.

Očekivanja

Nastavak kampanje će imati tri bitne razlike u odnosu na prvih 12 dana kampanje. Biće promenjen tematski okvir i poruke jer je epidemija Covid-19 promenila prioritete građana, njihove zebnje, strahove i probleme. Druga promena oslikava bitno drugačije bezbednosne uslove, pošto imamo kampanju u doba epidemije, što će itekako imati posledice i na finalnu ocenu ovih izbora jer će uloga medija i rad institucija biti od presudnog značaja za procenu kvaliteta izbornog procesa. Na kraju i ne manje bitno, u nastavku kampanje ćemo imati i drugačije aktere jer je PSG 8. maja doneo odluku da izađe na izbore iako je bio deo grupe političkih aktera koji su uoči početka kampanje najavili bojkot. Ne bi bilo iznenađenje da još neko od političkih aktera promeni odluku.

Na kraju, CeSID poziva sve izborne učesnike na odgovornost i spuštanje tenzija, kao i na striktno poštovanje mera koje su predložili epidemiolozi. Naša organizacija poziva nadležne institucije da budu proaktivni u kampanji i ne dozvole kršenje zakona i medije, da otvore prostor za različita mišljenja posebno sada kada izborni učesnici neće moći da imaju direktnu komunikaciju s biračima.

Stavovi izneti u ovom izveštaju ne predstavljaju nužno i stavove Fondacije za otvoreno društvo.